

Marcin Nabożny

Patrocinium parafii w Zgłobniu w kontekście wezwań kościołów parafialnych diecezji rzeszowskiej

Rocznik Kolbuszowski 14, 225-248

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Patrocinium parafii w Zgłobniu w kontekście wezwań kościołów parafialnych diecezji rzeszowskiej

Patrocinia (termin zapożyczony z prawa rzymskiego) to inaczej wezwania świętych patronów nadawane kościołom, kaplicom, ołtarzom, miastom, instytucjom itd.¹ Wezwania kościołów zaliczane są do najdawniejszych form patronatu świętych, czego wyrazem w okresie wczesnego chrześcijaństwa był zwyczaj budowania świątyń na grobach męczenników lub w miejscach, gdzie oddawano cześć ich relikwiom². Patrocinia świątyń, związane właśnie z relikwiami umieszczanymi w ołtarzu, pojawiły się już w IV wieku, a zwyczaj ten stał się powszechny od VII stulecia. Kościoły, które nie posiadały relikwii, poświęcano najczęściej wydarzeniom z życia Chrystusa lub tajemnicom wiary³.

W średniowieczu, kiedy kult świętych był szczególnie powszechny, ogłoszenie przez biskupa patrocinium kościoła było uroczystym aktem oddania go na własność Patronowi. W obrzędzie dedykacji wzbogacono go odniesieniem do świętych, których rola jako pośredników pomiędzy Bogiem a człowiekiem była szczególnym symptomem okresu średniowiecza⁴.

Wezwania kościołów były zawsze wybierane ze względów religijnych, politycznych lub społecznych. Często fundator życzył sobie, aby ufundowaną przez niego świątynię dedykowano jego chrzcielnemu patronowi. Szczególną okazją były również przeniesienia relikwii lub kanonizacja

¹ A. Gieysztor, J. Szymański, *Patrocinia*, w: *Słownik Starożytności Słowiańskich*, red. G. Labuda, Z. Stieber, t. 4, Warszawa 1970, s. 44; A. Witkowska, *Titulus ecclesiae. Wezwania współczesnych kościołów katedralnych w Polsce*, Warszawa 1999, s. 49-58.

² B. Kumor, *Dzieje diecezji krakowskiej do roku 1795*, t. 4, Kraków 2002, s. 431.

³ A. Gieysztor, J. Szymański, *Patrocinia*, s. 44.

⁴ A. Szymański, *Patrocinia Krzyża Świętego w Polsce*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 27(2007), s. 138.

nowego świętego. W przypadku patrociniów chrystologicznych lub maryjnych można zauważyć wyraźną ich zależność od pojawiających się nowych form kultu, ogłaszania dogmatów lub świąt liturgicznych. Duże znaczenie miało także oddziaływanie sanktuariów pielgrzymkowych (w Polsce szczególnie miejsce zajmuje Sanktuarium Matki Bożej Częstochowskiej)⁵. Należy podkreślić, że w miarę upływu czasu bezpośredni związek patrociniów z relikwiami złożonymi w świątyni stawał się coraz słabszy⁶.

W związku z rozwojem kultu świętych i ich relikwii pojawił się natomiast zwyczaj nadawania świątyniom dodatkowych wezwań. W wyniku tego powstawały patrocinia wielocłonowe (złożone). Rozszerzenie patrocinium było często przyczyną powstania dwóch kategorii wezwań: pierwszorzędných (*principalis*) i drugorzędnych (*secundaris*). Nie wszystkie takie wezwania znajdują jednak odzwierciedlenie w oficjalnym patrocinium kościoła i parafii⁷.

Zainteresowanie historyków omawianym zagadnieniem sięga przełomu XIX i XX wieku. Wówczas zauważono, że analiza patrocinium może pozwolić na lepsze poznanie i zrozumienie przejawów życia religijnego i społecznego. Badania takie wydatnie przyczyniają się również do odtworzenia mentalności religijnej konkretnej grupy społecznej, ośrodków wiejskich i miejskich, kultu świętych, przynoszą dane co do ośrodków misyjnych, szlaków pątniczych (np. św. Jakub, św. Wojciech), kontaktów międzynarodowych, naświetlają zwyczaje ludowe, treści ideowe sztuki, a także stwarzają możliwość pełniejszego przeanalizowania oddziaływań i powiązań kulturalnych poszczególnych ośrodków kościelnych oraz innych zagadnień charakterystycznych dla życia społecznego. Można więc stwierdzić, że są materiałem źródłowym godnym uwagi i stwarzającym szerokie możliwości badawcze⁸.

Należy zaznaczyć, iż analiza wezwań i wyciąganie z tego syntetycznych wniosków należą do zagadnień niełatwych. Spowodowane to jest m.in. faktem, że często nie można prześledzić całej historii wezwań, szczególnie, gdy chodzi o ich początki, które są słabo udokumentowane w przypadku świątyni z metryką średniowieczną. Ponadto w wielu przypadkach trud-

⁵ Tamże, s. 139.

⁶ D. Szymański, *Wezwania kościołów parafialnych w diecezji krakowskiej w końcu XVI w.*, „Roczniki Humanistyczne” 41(1993), z. 2, s. 83.

⁷ Tamże.

⁸ G. Karolewicz, *Z badań nad wezwaniami kościołów*, „Roczniki Humanistyczne” 22(1974), z. 2, s. 215-231; A. Gieysztor, J. Szymański, *Patrocinia*, s. 44; W. Rozyński, *Święta Anna patronka najstarszych kościołów parafialnych ziemi chełmińskiej i lubawskiej*, „Roczniki Humanistyczne” 48(2000), z. 2, s. 489; *Mały słownik kultury dawnych Słowian*, red. L. Leciejewicz, Warszawa [brak roku wydania], s. 283-284.

no poznać przyczynę, dla której obierano takiego, a nie innego patrona. Dla sporej liczby obiektów patrocinia były związane z osobą lub grupą fundatorów, ich religijnością, lokalnymi tradycjami, ale nie wszystkie są wystarczająco rozpoznane⁹.

Świątynia otrzymywała swój tytuł (*titulus ecclesiae*) podczas alocucji, tzn. uroczystego ceremoniału, którego dokonywał biskup w czasie ceremonii poświęcenia (dedykacji). Nadanie kościołowi wezwania miało doniosłe znaczenie sakralne, jak również pociągało za sobą skutki prawne. Odzwierciedleniem tego faktu są przepisy prawa kościelnego. *Codex Iuris Canonici* (CIC) z 1917 roku precyzował to zagadnienie w sposób następujący: Każdy kościół konsekrowany lub poświęcony musi posiadać swój tytuł¹⁰. Zgodnie z kanonami tego Kodeksu tytuł jest to wezwanie, jakie kościół otrzymywał przy konsekracji lub poświęceniu, na wzór imienia nadawanego przy chrzcie świętym. Tytułem kościoła, w świetle tych przepisów, mogła być Trójca Przenajświętsza lub inna tajemnica wiary, Najświętsza Maryja Panna, Aniołowie, święci Nowego Testamentu. Nie mogli to być bez szczególnego przywileju błogosławieni oraz święci Starego Testamentu (CIC 1168, §3)¹¹.

Titulus ecclesiae wybierał biskup danego miejsca przy poświęceniu kamienia węgielnego, natomiast ustanawiał go przy poświęceniu lub konsekracji. Zazwyczaj nadawano jeden tytuł. Mogło być ich jednak więcej. Jeżeli było ich kilka, wszystkie były równorzędne i miały takie same znaczenie oraz prawa. Zgodnie z kanonem 1167, §1, po konsekracji lub poświęceniu kościoła nie wolno było zmieniać tytułu¹².

Zasada dedykacji kościoła określonego patronowi znajduje odzwierciedlenie również w aktualnym *Kodeksie Prawa Kanonicznego* (KPK). Według kanonu 1218 „każdy kościół powinien mieć swój tytuł, który nie może być zmieniony po dokonaniu poświęcenia kościoła”¹³.

Dotychczasowe przepisy prawne dotyczące patrocinów podsumowuje wydana 10 lutego 1999 roku przez Kongregację Kultu i Dyscypliny Sakramentów *Notyfikacja w sprawie tytułu kościoła*¹⁴.

⁹ W. Rozyński, *Św. Stanisław BM patron kościołów parafialnych w diecezji wrocławskiej*, „Studia Włocławskie” 9(2006), s. 369; S. Tylus, *Patrocinia kościołów parafialnych w archidiecezji (halickiej) lwowskiej do końca XVI wieku*, „Roczniki Teologiczne” 38-39 (1991-1992), z. 4, s. 39-40.

¹⁰ „Unaquaeque ecclesia consecrata vel benedicta suum habeat titulum” CIC 1168, §1.

¹¹ F. Bączkiewicz, *Prawo Kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 2, Kraków 1933, s. 194.

¹² Tamże.

¹³ KPK 1218.

¹⁴ 1. Każdy kościół winien mieć tytuł, który zostaje nadany podczas liturgicznego obrzędu dedykacji (poświęcenia) lub błogosławieństwa; 2. Tytuł kościoła może stanowić:

Teren badawczy¹⁵ stanowi diecezja rzeszowska w granicach nadanych bullą „Totus Tuus Poloniae populus” przez Jana Pawła II dnia 25 marca 1992 roku. Nowa jednostka terytorialna Kościoła w Polsce wyodrębniona została z diecezji przemyskiej (14 dekanatów) i tarnowskiej (37 parafii). Fakt ten jest dość istotny dla podejmowanych badań, bowiem patrocina, które stanowiły część tamtych diecezji (przemyskiej funkcjonującej od 1375 roku i tarnowskiej od 1786), były wynikiem istniejącego tam kultu. Na terenie diecezji przemyskiej, tuż przed reorganizacją w 1992 r., znajdowało się 5 parafii pw. Św. Andrzeja Apostoła. Były to Chałupki Dębniańskie, Husów, Jawornik Polski, Kalników, Zgłobień. Z parafii tych jedynie Zgłobień wszedł do nowotworzonej diecezji rzeszowskiej¹⁶.

Przenajświętsza Trójca; nasz Pan Jezus Chrystus pod wezwaniem misterium Jego życia lub imieniem wprowadzonym już do liturgii; Duch Święty; Najświętsza Maryja Panna pod wezwaniem przyjętym już w liturgii; święci Aniołowie, a także Święty lub Błogosławiony, wpisany do Rzymskiego Martyrologium; 3. Tytuł kościoła winien być tylko jeden, chyba że chodzi o Świętych, wpisanych razem do własnego Kalendarza; 4. Osoba Błogosławionego, którego obchód nie został jeszcze wprowadzony do zatwierdzonego Kalendarza diecezjalnego, nie może być wybrana jako tytuł kościoła bez indultu Stolicy Apostolskiej; 5. Po dokonaniu dedykacji kościoła jego tytułu nie wolno zmieniać (kan. 1218), chyba że Stolica Apostolska zezwoli na to z poważnych przyczyn; 6. Jeśli zaś tytuł został nadany w związku z błogosławieństwem kościoła, jak to przewiduje Obrzęd błogosławieństwa kościoła, w tym przypadku biskup diecezjalny może tytuł zmienić (por. kan. 381 §1), gdy przemawiają za tym poważne motywy; 7. Tytuł parafii winien być zasadniczo zgodny z tytułem kościoła parafialnego; 8. Patronem, czyli orędownikiem i opiekunem u Boga winna być osoba stworzona, a więc: Najświętsza Maryja Panna, Święci Aniołowie, Święty lub Błogosławiony. Zawsze więc wyklucza się ogłaszanie Patronem Przenajświętszej Trójcy i Boskich Osób; 9. Wybór Patrona dokonany przez wiernych duchownych i świeckich, winien być zatwierdzony przez odpowiednią władzę kościelną. Aby można było czcić Patrona w liturgii, wybór i zatwierdzenie wymagają aprobaty ze strony Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, która wydaje w tej sprawie odpowiedni dekret; 10. Patron miejsca różni się od tytułu jakiegoś kościoła; osoby patrona i tytułu mogą być te same, ale niekoniecznie; 11. Jeśli zamiast różnych zniesionych parafii zostaje erygowana jedna nowa parafia, winna mieć własny kościół parafialny. Jeśli nie jest to nowo wzniesiony budynek, można zachować dotychczasowy tytuł kościoła. Także kościoły parafii zniesionych, które czasem uważa się za „współparafialne”, zachowują swe własne tytuły; 12. Jeśli kilka parafii łączy się w ten sposób, że powstaje z nich jedna nowa, wolno, z racji duszpasterskich, ustanowić dla niej nowe wezwanie, różne od tytułu kościoła parafialnego. *Notyfikacja w sprawie tytułu kościoła*, Not 35(1999), nr 392-393/3-4, s. 158-159. (tłum. ks. S. Czerwik).

¹⁵ Za podstawę źródłową i oficjalne patrocina kościołów przyjęto *Schematyzm Diecezji Rzeszowskiej z 2010 roku z uwzględnieniem zmian dokonanych w sieci dekanalnej i parafialnej do końca 2012 roku*.

¹⁶ *Schematyzm Diecezji Przemyskiej 1990. Terytorium – Duchowieństwo – Instytucje (Stan w dniu 30 VI 1991 r.)*, Przemysł 1991, s. 478.

Diecezja rzeszowska w momencie utworzenia liczyła 202 parafie i 4 rektoraty¹⁷. Przez 21 lat jej istnienia powstało 40 parafii. Ich patrocinia można określić jako efekt tworzącej się nowej tradycji i przejawy kultu, które nie pozostały jednak w oderwaniu od wpisanej w konkretny teren historii. Po dokonanych zmianach w strukturach administracyjnych, badaniu poddano aktualny stan sieci parafialnej diecezji rzeszowskiej, którą stanowi 241 parafii, zorganizowanych w 25 dekanatach.¹⁸

Parafia w Zgłobniu weszła w skład diecezji rzeszowskiej po wyłączeniu jej z diecezji przemyskiej. Wezwanie kościoła w tej miejscowości od początku istnienia w niej parafii związane było z Andrzejem Apostołem. Wzniesiony tu, prawdopodobnie w XIV w., drewniany kościół parafialny dedykowano właśnie temu Apostołowi. Nie inaczej było po zniszczeniu pierwszej świątyni i wybudowaniu w XVII w. kolejnej, także drewnianej. Tytuł kościoła został również przeniesiony na kolejny kościół, wybudowany w 1741 r., a następnie rozbudowany w XX w.

Badania nad powstaniem i rozwojem kultu św. Andrzeja Apostoła w Polsce mogą w pewien sposób odpowiedzieć na pytanie: skąd pochodziły wpływy kulturalne i kościelne. Przede wszystkim zagadnienie kultu tego Apostoła pozwala postawić dość odważną hipotezę o możliwości istnienia chrześcijaństwa w Polsce przedmieszkowej. Zwyczaje ludowe bowiem, tzw. andrzejki, noszące cechę synkretyzmu religijnego, pozwalają przypuszczać, że kult św. Andrzeja jest starożytny, sięgający może czasów dużego nasilenia zwyczajów pogańskich, które nasycone zostały nowymi, chrześcijańskimi motywami i treściami. Badania takie są też ilustracją dla stanu osadnictwa, kolonizacji i zamieszkania ziem polskich od XI do XIV wieku¹⁹.

Św. Andrzej Apostoł był prawdopodobnie pochodzenia semickiego. Urodził się w Betsaidzie palestyńskiej, mieszkał w Kafarnaum, gdzie zajmował się połowem ryb. Początkowo należał do grona uczniów Jana

¹⁷ A. Motyka, *Redemptori Hominis. Dziesięciolecie diecezji rzeszowskiej (1992-2002)*, Rzeszów 2002, s. 9-18; A. Motyka, *Diecezja rzeszowska*, w: *Progrediamur oportet in spe. 20-lecie bulli Jana Pawła II „Totus Tuus Poloniae populus”*. Księga Jubileuszowa dedykowana Jego Eksceleńcy Arcybiskupowi Józefowi Kowalczykowi Metropolicie Gnieźnieńskiemu Prymasowi Polski z okazji Złotego Jubileuszu Kapłaństwa, red. A. Mazurek, Warszawa 2012, s. 305-307; J. Sądel, *Rozwój sieci parafialnej w diecezji rzeszowskiej w latach 1992-1997*, „Zwiastowanie” 6(1997), nr 1, s. 23-28; S. Nabywaniec, *Stan diecezji rzeszowskiej w świetle materiałów do pierwszego rocznika diecezjalnego*, w: *Artem historicam aliis tradere. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Anzelma Weissa*, red. W. Bielak, J. Marczewski, T. Moskal, Lublin 2011, s. 205-221.

¹⁸ Stan na listopad 2012 roku.

¹⁹ A. Bazielich, *Początki kultu św. Andrzeja Apostoła w Polsce*, „Nasza Przeszość” 7(1958), s. 257-258.

Chrzciciela, po czym został uczniem Chrystusa, jako pierwszy z powołania apostoł. Niejednokrotnie jest wymieniany w Ewangeliach. Polem jego działalności były tereny zamieszkałe przez Scytów w północnych okolicach Morza Czarnego i Kaspijskiego. Według wiarygodnych przekazów św. Andrzej poniósł śmierć męczeńską w Patras w Grecji, która jest kolebką kultu tego Apostoła. W połowie IV w. kult św. Andrzeja obecny był w Bizancjum, skąd wraz z kulturą bizantyjską promieniował na cały basen Morza Śródziemnego. W wiekach VII i VIII kult św. Andrzeja wraz z chrystianizacją Europy przeniknął do Francji, Anglii i Hiszpanii. Pionierami kultu byli misjonarze, zwłaszcza benedyktyni. Warto dodać, że apostołowie Anglii wywodzili się z założonego około 575 r. w Rzymie przez św. Grzegorza Wielkiego klasztoru, któremu patronował św. Andrzej. Ośrodki kultu św. Andrzeja (Rochester, St. Andrew, Hexham, Wells), stały się kolebkami kolejnych grup misjonarzy iroszkockich i anglosaskich, których działalność dotarła do Francji, Fryzji, Lotaryngii, Saksonii, Turyngii i Bawarii. W XIII w. kult ten był już znacznie rozpowszechniony²⁰.

Istotnym faktem dla nas jest patronat św. Andrzeja nad rycerstwem, co wzięło swój początek od pierwszej wyprawy krzyżowej (1096-1099) i uwolnienia krzyżowców z kilkutygodniowego oblężenia w Antiochii w 1098 r.²¹. Jeśli powiążemy to z utworzeniem parafii w Zgłobniu przez nieznanego z imienia (być może Andrzej?) przedstawiciela rodu rycerskiego, możemy wysunąć kolejną hipotezę co do nadania patrocinium tej parafii. Tym bardziej znaczenia nabiera informacja z dokumentu z dnia 30 sierpnia 1776 r., będącego falsyfikatem aktu erekcyjnego, z którego dowiadujemy się, że ów rycerz wywodził się z zakonu maltańskiego, który, jak wiemy, powstał na fali pierwszych wypraw krzyżowych²².

Przed utworzeniem parafii w Zgłobniu w XI-XII w. na ziemiach polskich było 15 kościołów pod wezwaniem św. Andrzeja. W XIII w. kościołów takich było już 24, w XIV w. - 47, w XV w. - 27, a w XVI - 10²³.

W związku z powstaniem parafii w Zgłobniu na terytorium rozległej diecezji krakowskiej słusznym wydaje się najpierw przedstawienie wezwania parafii w kontekście innych wezwań kościołów parafialnych tej diecezji.

Do końca XII w. w diecezji krakowskiej powstało 141 parafii. Na XIII stulecie przypada powstanie około 192 parafii, natomiast w XIV w. było

²⁰ Tamże, s. 259-260.

²¹ Tamże, s. 261.

²² S. Zych, B. Walicki, *Dzieje parafii pod wezwaniem świętego Andrzeja Apostoła w Zgłobniu (ok. 1313-2013)*, Lublin 2013, s. 16-17.

²³ A. Bazieli, *Początki kultu św. Andrzeja Apostoła*, s. 262-268.

łącznie 508 parafii. „Księga dochodów” z 1529 r. dla diecezji krakowskiej wymienia 807 parafii, w tym dla około 758 identyfikuje ich patrocinium²⁴. Według zestawienia dokonanego przez Dariusza Szymańskiego na podstawie ksiąg wizytacji kościelnych, na przełomie XVI i XVII w. istniało 893 kościoły parafialne i filialne, z czego dla 879 kościołów znane są ich patrocinia²⁵. Z kolei w XVIII w. przekazy wymieniają 998 parafii i filii²⁶.

Do końca XIII w. wśród patrocinii kościołów parafialnych diecezji krakowskiej znane jest z przekazów źródłowych jedno wezwanie św. Andrzeja Apostoła. Dotyczyło ono kościoła w Tyńcu. W XIII w. pojawiły się kolejne patrocinia św. Andrzeja i było ono najczęściej występującym wśród patrocinii apostoelskich – 7 razy (Lipnica Murowana, Łukowica, Olkusz, Sieciechowice, Siedlce k. Nowego Sącza, Strzegom, Tyniec). W XIV w. dołączyła do tej listy parafia w Ciężkowicach oraz w Tłuczaniu. Ta ostatnia jednak posiadała patrocinium złożone (św. Jana Chrzciciela, Andrzeja Apostoła i NMP). Jan Długosz w „Księdze uposażeń” identyfikuje 15 parafii dedykowanych św. Andrzejowi. W XVI w. znane są już patrocinia św. Andrzeja dla 25 kościołów parafialnych²⁷.

Szczególne potraktowanie diecezji krakowskiej w kontekście omawianego zagadnienia wynika z racji wskazania rozwoju kultu św. Andrzeja. W dalszych badaniach słusznym wydaje się postulat zestawienia wezwania kościoła w Zgłobniu z istniejącymi kościołami kolejno na terenie diecezji tarnowskiej i przemyskiej. Dla nas istotnym założeniem wpływającym na treść niniejszego artykułu jest aktualna przynależność parafii w Zgłobniu, dodajmy, że jest to trzecia zmiana administracyjna dla tej parafii. Zanim pokażemy patrocinium zgłobieńskie w kontekście innych wezwań z diecezji rzeszowskiej, interesującym wydaje się ukazanie ilości wezwań św. Andrzeja na mapie administracji kościelnej w Polsce.

Tab. 1. Wezwania św. Andrzeja Apostoła w poszczególnych diecezjach w Polsce

	Ilość parafii*	Parafie pw. św. Andrzeja**
Metropolia Białostocka		
Archidiecezja Białostocka	114	-
Diecezja Drohiczyńska	98	1
Diecezja Łomżyńska	181	1
Metropolia Częstochowska		
Archidiecezja Częstochowska	312	2
Diecezja Radomska	300	4 (w tym jedno złożone)

²⁴ B. Kumor, *Dzieje diecezji krakowskiej*, s. 431-509.

²⁵ D. Szymański, *Wezwania kościołów parafialnych*, s. 94-95.

²⁶ B. Kumor, *Dzieje diecezji krakowskiej*, s. 513.

²⁷ Tamże, s. 432-516.

Diecezja Sosnowiecka	162	-
Metropolia Gdańska		
Archidiecezja Gdańska	195	-
Diecezja Pelplińska	290	3
Diecezja Toruńska	194	1
Metropolia Gnieźnieńska		
Archidiecezja Gnieźnieńska	266	4
Diecezja Bydgoska	159	1
Diecezja Włocławska	232	7
Metropolia Katowicka		
Archidiecezja Katowicka	317	-
Diecezja Gliwicka	155	1
Diecezja Opolska	398	6 (w tym jedno złożone)
Metropolia Krakowska		
Archidiecezja Krakowska	440	2
Diecezja Bielsko-Żywiecka	210	2
Diecezja Kielecka	303	4
Diecezja Tarnowska	450	7 (w tym jedno złożone)
Metropolia Lubelska		
Archidiecezja Lubelska	267	1 (złożone)
Diecezja Sandomierska	241	2
Diecezja Siedlecka	245	-
Metropolia Łódzka		
Archidiecezja Łódzka	218	1
Diecezja Łowicka	166	4 (w tym jedno złożone)
Metropolia Poznańska		
Archidiecezja Poznańska	404	10 (w tym jedno złożone)
Diecezja Kaliska	282	9 (w tym jedno złożone)
Metropolia Przemyska		
Archidiecezja Przemyska	387	4
Diecezja Rzeszowska	240	3 (w tym jedno złożone)
Diecezja Zamojsko-Lubaczowska	185	1
Metropolia Szczecińsko-Kamińska		
Archidiecezja Szczecińsko-Kamińska	273	-
Diecezja Koszalińsko-Kołobrzeska	219	-
Diecezja Zielonogórsko-Gorzowska	267	3
Metropolia Warmińska		
Archidiecezja Warmińska	249	3 (w tym jedno złożone)
Diecezja Elbląska	157	1
Diecezja Ełcka	152	1
Metropolia Warszawska		
Archidiecezja Warszawska	212	1
Diecezja Płocka	248	3
Diecezja Warszawsko-Praska	184	-

Metropolia Wrocławska		
Archidiecezja Wrocławska	300	4
Diecezja Legnicka	241	1
Diecezja Świdnicka	187	2
Razem	10100	100 (tym 9 złożonych)

* Dane ze strony Konferencji Episkopatu Polski (www.episkopat.pl) z dnia 3 października 2013 r.

** Dane z oficjalnych stron poszczególnych diecezji z dnia 3 października 2013 r.

W 14 metropoliach funkcjonuje 41 diecezji. W nich najmniejszymi jednostkami są parafie. Według oficjalnych danych na 10100 parafii 100 z nich posiada patrocinium św. Andrzeja Apostoła. Dodać należy, że 9 z tych wezwań to wezwania złożone. Daje nam to około 1%.

Przechodząc na grunt diecezji rzeszowskiej mamy do czynienia z 242 świątyniami (w tym 241 parafialne i 1 rektorat). Patrocinium kościoła jest w tym przypadku tożsamy z patrocinium parafii²⁸. Św. Andrzej Apostół jest patronem dla trzech kościołów i parafii (Zgłobień, Rożnowice, Łączki Jagiellońskie). W tej liczbie w jednym przypadku mamy do czynienia z wezwaniem złożonym (Łączki Jagiellońskie).

Dla ukazania kontekstu wezwania św. Andrzeja Apostoła należy pokazać pozostałe wezwania. W tym celu przyjęto podział, którego kryterium stanowi przedmiot kultu, przy uwzględnieniu pięciu podstawowych typów: trynitarne (odnoszące się do Trójcy Przenajświętszej lub przymiotu Boga), chrystologiczne, maryjne (przywołujące postać Matki Bożej w przysługującym Jej tytule lub wydarzeniu biblijnym), anielskie (dotyczące aniołów), hagiograficzne (odnoszące się do świętych i błogosławionych). Zgodnie z przyjętym wcześniej w literaturze przedmiotu kryterium, spośród wezwań chrystologicznych wyodrębnić można osobowe (m.in. Dobry Pasterz, Chrystus Król, Święta Rodzina), dogmatyczne (m.in. Boże Ciało, Najświętsze Serce Pana Jezusa) i ewangeliczne (m.in. Przemienienie Pańskie, Wniebowstąpienie, Znalezienie Krzyża Świętego)²⁹. Osobno zaklasyfikowano wezwania podwójne.

²⁸ W jednym przypadku patrocinium kościoła jest inne niż parafii. Sytuacja taka dotyczy kościoła i parafii w Jaśle-Żółkowie. Kościół parafialny dedykowany został św. Faustynie Kowalskiej, natomiast parafia jest pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa i Niepokalanego Serca NMP. Stąd przy tej parafii mamy do czynienia z dwoma różnymi patrociniami, odnoszącymi się do kościoła i parafii. Zob. D. Zańko, *Kościół pw. św. Faustyny oddany Bogu*, „Niedziela rzeszowska” 55(2012), nr 45, s. 7.

²⁹ A. Szymański, *Patrocinia*, s. 140.

Tab. 2. Liczebność typów i wezwań

L.p.	Typ wezwania	Liczba wezwań
1	trynitarne	14
2	chrystologiczne	30
3	maryjne	73
4	anielskie	8
5	hagiograficzne	101
6	wezwania złożone	16
	Razem	242

Z przedstawionej tabeli wynika, iż najczęściej występują patrocinia hagiograficzne, następnie maryjne, chrystologiczne, trynitarne i anielskie. Taki stan rzeczy nie jest odosobnionym przypadkiem na mapie diecezji w Polsce. Trudno tutaj zaklasyfikować podwójne wezwania, które zostaną omówione osobno.

Patrocinia trynitarne

Przechodząc do szczegółowej analizy wymienionych typów wezwań, należy odnotować, iż w gronie patrociniów trynitarnych na terenie diecezji rzeszowskiej zanotowano następujące:

Tab. 3. Rodzaje wezwań trynitarnych

L.p.	Wezwanie	Liczba świątyń
1	Miłosierdzie Boże	8
2	Trójca Święta	4
3	Opatrzność Boża	2
	Razem	14

Najczęściej pojawiającym się wezwaniem trynitarным jest Miłosierdzie Boże. Dotyczy to parafii powstałych w latach 1978-2010. Szczególny asumpt do nadawania patrociniu Miłosierdzia Bożego dały objawienia św. Faustynie Kowalskiej oraz ogłoszenie przez Jana Pawła II święta Miłosierdzia Bożego w 2000 roku.

Jeśli chodzi o patrociniu Trójcy Świętej, to odnosi się ono do parafii z metryką średniowieczną lub nowożytną, ale nie później niż druga połowa XVII wieku. Do przełomu XI i XII wieku patrociniu Trójcy Świętej nie było używane. Znany na Zachodzie i Wschodzie dogmat o Trójcy Świętej, ustanowiony został w IV wieku (325). Kościoły dedykowane Trójcy Świętej pojawiały się w Europie Zachodniej i na ziemiach polskich już w XI wieku, choć dogmat znalazł swoje odbicie w liturgii Kościoła rzymskiego dopiero

w XIV stuleciu³⁰. Wtedy to (1334) papież Jan XXII pierwszą niedzielę po Zesłaniu Ducha Świętego ustanowił dniem Trójcy Świętej³¹.

Wezwanie Opatrzności Bożej przywołano na terenie obecnej diecezji rzeszowskiej dwukrotnie. Jedno dotyczy parafii z końca XVIII wieku, drugie z XX wieku.

Patrocinia chrystologiczne

Kolejnym typem wezwań, wyodrębnionym na potrzeby niniejszego opracowania, są patrocinia chrystologiczne. Na początku badań nad wezwaniami kościołów znajdowały się one w ramach wezwań trynitarnych. Wraz z rozwojem naukowej myśli nad tą dziedziną, zaczęto je traktować oddzielnie, z racji dość dużej liczby takowych wezwań. Ponadto można niekiedy spotkać w literaturze przedmiotu podział na osobowe, dogmatyczne i ewangeliczne³².

Na omawianym terenie funkcjonuje 30 wezwań, które możemy określić jako chrystologiczne.

Tab. 4. Wezwania chrystologiczne na terenie diecezji rzeszowskiej

L.p.	Wezwanie	Liczba świątyń
1	Podwyższenie Krzyża Świętego	6
2	Najświętsze Serce Pana Jezusa	5
3	Dobry Pasterz	4
4	Przemienienie Pańskie	4
5	Chrystus Król	3
6	Święta Rodzina	2
7	Znalezienie Krzyża Świętego	2
8	Boże Ciało	1
9	Zwiastowanie Pańskie	1
10	Święty Krzyż	1
11	Wniebowstąpienie Pańskie	1
	Razem	30

Wśród wezwań odnoszących się do tajemnic z życia Jezusa Chrystusa najczęściej pojawiają się patrocinia Krzyża Świętego i jemu pochodne

³⁰ B. Kumor, *Powstanie i rozwój sieci parafialnej w Małopolsce południowej do końca XVI w. Wezwania kościołów parafialnych*, „Prawo Kanoniczne” 6 (1963), s. 480.

³¹ P. Parsch, *Rok liturgiczny*, t. 3, Poznań 1956, s. 11.

³² M. Nabożny, *Patrocinia kościołów parafialnych i parafii diecezji rzeszowskiej*, w: *W mocy Ducha Świętego. Księga Pamiątkowa dla Jego Ekscelencji Księdza Biskupa Edwarda Białogłowskiego z okazji XXV rocznicy święceń biskupich*, red. P. Mierzwa, M. Nabożny, Rzeszów 2013, s. 232-236.

– Podwyższenia Krzyża Świętego i Znalezienia Krzyża Świętego³³. Rozpowszechniły się w następstwie wypraw krzyżowych i pielgrzymek do Ziemi Świętej³⁴. Do najwcześniejszych na terenie diecezji rzeszowskiej należą patrocinia Znalezienia Krzyża Świętego datowane na XIV i XV wiek. Późniejsze natomiast są wezwania Podwyższenia Krzyża Świętego. Wszystkie bowiem w diecezji pochodzą z wieku XX i XXI.

Patrocinia Najświętszego Serca Pana Jezusa, zgodnie z zasadą dotyczącą także całego terenu naszego kraju, zaczęto nadawać w wieku XX. Najwcześniejsze pochodzi z 1907 roku. odnosi się to także do „mater et caput omnium ecclesiarum dioecesis resoviensis” – katedry³⁵.

Tyle samo razy przywoływano wezwanie Dobrego Pasterza oraz Przemienienia Pańskiego. Odnośnie do ostatniego na interesującym nas terenie było ono nadawane parafiom przede wszystkim w XIV i XV wieku (w trzech przypadkach) i na początku XX wieku (w jednym przypadku).

Wezwanie Chrystusa Króla zaczęto nadawać kościołom i parafiom po zaprowadzeniu uroczystości Chrystusa Króla w Kościele powszechnym przez papieża Piusa XI dnia 11 grudnia 1925 roku. Stało się to na mocy encykliki „Quas Primas”. Papież Paweł VI, przenosząc obchód uroczystości na ostatnią niedzielę roku liturgicznego, nadał jej nazwę: Chrystusa Króla Wszechświata³⁶. Po wprowadzeniu tej uroczystości liczne kościoły i parafie dedykowano Chrystusowi Królowi³⁷. Na terenie diecezji rzeszowskiej dwa spośród trzech patrociniów Chrystusa Króla wprowadzono pomiędzy ogłoszeniem uroczystości, a przeniesieniem jej obchodu i zmianą nazwy.

Titulus Świętej Rodziny dla kościołów i parafii został wprowadzany w XX stuleciu, pomimo, że kult rozwinął się w czasach nowożytnych i sięgał XVII wieku³⁸. Na terenie naszej diecezji odnosi się on do dwóch miejsc i został nadany w połowie wieku XX i na początku XXI.

Patrocinium Bożego Ciała odnosi się do parafii powołanej do istnienia w XIII wieku, a więc bezpośrednio po wprowadzeniu przez papieża Urbana IV bullą „Transiturus de hoc mundo” święta Bożego Ciała dla całego Kościoła. Wynikało to z rozwoju pobożności eucharystycznej kształtującej się od XI wieku³⁹. Należy także zaznaczyć, że wezwanie to zostało nadane

³³ Zob. A. Szymański, *Patrocinia Krzyża Świętego*, s. 137-156.

³⁴ A. Witkowska, *Titulus ecclesiae*, s. 77.

³⁵ Tamże, s. 74-75; zob. G. Ryba, *Katedra rzeszowska 1977-2002. Historia, sztuka, twórcy, idee*, Kraków 2009.

³⁶ *Encyklopedia Katolicka* (dalej: EK), t. 3, Lublin 1979, kol. 325.

³⁷ A. Witkowska, *Titulus ecclesiae*, s. 70.

³⁸ Tamże, s. 80.

³⁹ EK, t. 2, Lublin 1976, kol. 861-862; A. Durak, *Uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa. Analiza hermeneutyczna tekstów celebracji*, Kraków 1999, s. 38-42.

w tym samym czasie, kiedy wprowadzano to święto w Polsce. Uczynił to bowiem jako pierwszy w 1320 roku bp Nanker w diecezji krakowskiej⁴⁰. Pozostałe wezwania, przywołane jeden raz, stosowano od połowy XX w.

Patrocinia maryjne

Cześć Maryi w Kościele pojawiła się od czasu soboru w Efezie (431). Z biegiem czasu poświęcono Jej wiele kościołów, a wśród nich najstarszy – bazylikę Matki Bożej Śnieżnej, zbudowaną za papieża Liberiusza (352-366). Matce Bożej dedykowano wiele kościołów na terenach obecnej Francji, Niemiec i Włoch. Również na ziemiach polskich wezwanie to przyjęło wiele kościołów. Jan Długosz wymieniał 71 w diecezji krakowskiej, a Hermann Neuling na Śląsku aż 240⁴¹. Do XIV wieku świątynie nosiły tytuł osobowy, bez oddzielnej tajemnicy maryjnej. Tytuły obejmujące tajemnicę maryjną pojawiły się w Polsce dopiero od końca XIV wieku⁴².

Matka Boża zajmuje ważne miejsce w patrocinach kościołów i parafii diecezji rzeszowskiej. Spośród wszystkich wezwań 73 jest Jej poświęconych.

Tab. 5. Wezwania maryjne kościołów diecezji rzeszowskiej

L.p.	Wezwanie	Liczba świątyń
1	Matka Boża Królowa Polski	14
2	Wniebowzięcie NMP	11
3	Matka Boża Częstochowska	8
4	Narodzenie NMP	7
5	Matka Boża Nieustającej Pomocy	6
6	Niepokalane Serce NMP	4
7	Matka Boża Wspomożenie Wiernych	3
8	Matka Boża Różańcowa	3
9	Matka Boża Saletyńska	2
10	Nawiedzenie NMP	2
11	Matka Boża Królowa Świata	2
12	Matka Boża Niepokalana	2
13	Matka Boża Fatimska	2
14	Imienia Maryi	1
15	NMP Matka Kościoła	1
16	Ofiarowanie NMP	1

⁴⁰ Tamże, s. 43.

⁴¹ B. Kumor, *Najświętsza Maryja Panna jako patronka kościołów parafialnych w archidiecezji sędzickiej, wojnickiej i prepozyturze tarnowskiej (do końca XVI w.)*, „Nasza Przeszłość” 9(1959), s. 358-360.

⁴² W. Schenk, *Śłużba Boża w Polsce*, w: *Historia Kościoła w Polsce*, red. B. Kumor, Z. Obertyński, t. 1, cz. 1, *Do roku 1506*, oprac. K. Dola i in., Warszawa 1974, s. 431.

17	Matka Boża Łaskawa	1
18	Matka Boża Śnieżna	1
19	Matka Boża Ostrobramska	1
20	Zwiastowanie NMP	1
	Razem	73

Najczęściej występującym wezwaniem maryjnym, jak wynika z przedstawionej tabeli, jest patrocinium Matki Bożej Królowej Polski. Dotyczy ono parafii powołanych do istnienia w XX i XXI wieku. Najwcześniej tytuł ten pojawił się w 1915 roku, a wezwanie stało się bardziej popularne po złożeniu przez Stefana Kardynała Wyszyńskiego Jasnogórskich Ślubów Narodu Polskiego, co miało miejsce na Jasnej Górze 26 sierpnia 1956 roku.

Często występuje także wezwanie Wniebowzięcia NMP. Jest ono najstarszym maryjnym patrocinium w Kościele. Wskazuje na Maryję wziętą z duszą i ciałem do nieba, a także ukoronowaną Królową nieba i ziemi. Na popularność tego święta i patrocinium duży wpływ miał związany z tym dniem obrzęd święcenia ziół, który od VII wieku był praktykowany w Rzymie w dniu 15 sierpnia. W 847 roku papież Leon V nakazał święto to obchodzić uroczystie, z oktawą⁴³.

Do najwcześniejszych wezwań maryjnych na ziemiach polskich należy właśnie patrocinium Wniebowzięcia NMP nadawane licznym kościołom parafialnym o starej metryce⁴⁴. W diecezji rzeszowskiej w trzech przypadkach patrocinium to dotyczy kościołów z XX wieku, natomiast pozostałe nadawane były od XIV do XVI wieku.

Spośród wezwań „sanktuaryjnych” z terenu naszego kraju najczęściej reprezentowane jest oczywiście patrocinium Matki Bożej Częstochowskiej. Dotyczy ono kościołów wzniesionych końcem XX i na początku XXI wieku. Najstarsze kościoły z tym patrocinium powstały w końcu XIX wieku. Sporo świątyń obdarzono tym wezwaniem w czasie i po peregrynacji kopii Obrazu Jasnogórskiego⁴⁵.

Nieco mniej kościołów jako szczególny patronat obrało Narodzenie NMP. Święto to do Bizancjum i Rzymu przeszło z Jerozolimy. W Wiecznym Mieście znane było już za papieża Sergiusza I (687-701) i stało się wkrótce jednym z głównych świąt maryjnych⁴⁶. Tylko w jednym przypadku na terenie diecezji rzeszowskiej wezwanie to zastosowano w XX wieku (1975).

⁴³ J. Wojnowski, *Rozwój czci Matki Bożej w Polsce*, „Homo Dei” 26(1957), nr 6, s. 846-862; B. Kumor, *Najświętsza Maryja Panna*, s. 361.

⁴⁴ A. Witkowska, *Titulus ecclesiae*, s. 116-118.

⁴⁵ EK, t. 3, Lublin 1979, kol. 865.

⁴⁶ H. Fros, F. Sowa, *Twoje imię. Przewodnik onomastyczno-hagiograficzny*, Kraków 1982, s. 402.

W pozostałych przypadkach dotyczy ono parafii utworzonych od XIII do XV wieku.

Patrocinium Matki Bożej Nieustającej Pomocy nadawane było na omawianych terenach w XX i XXI wieku. Z pewnością wzrost liczby kościołów z tym wezwaniem nastąpił po 23 czerwca 1867 roku, kiedy miała miejsce uroczysta koronacja Obrazu Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Rzymie. Następnie w roku 1876 ustanowiono święto Błogosławionej Dziewicy Maryi pod wezwaniem Nieustającej Pomocy na dzień 27 czerwca.

Od roku 1765 zaczęto powszechnie używać tytułu Niepokalanego Serca Maryi, a kult liturgiczny zatwierdzono w 1805 roku. Na terenie obecnej diecezji rzeszowskiej takie patrocinium nadawano od XIX do XXI wieku⁴⁷.

Patrocinia anielskie

Spośród wezwań anielskich zanotowano w diecezji tylko jeden rodzaj, mianowicie wezwanie Michała Archanioła, występujące w 8 kościołach parafialnych. Trzy z nich uzyskało takie wezwanie na przełomie minionego i obecnego stulecia. Pozostałe dotyczą parafii z metryką XIV, XV i XVI-wieczną.

Średniowiecze obrało św. Michała na patrona rycerstwa, złotników, rytowników, a także Cesarstwa Rzymskiego Narodu Niemieckiego. Był opiekunem prowadzącym zmarłych do zbawienia, dlatego uważano go za patrona kaplic cmentarnych i z tego powodu figurował na obrazach przedstawiających Sąd Ostateczny, w wyobrażeniach z wagą do odmierzania dobrych uczynków (od XII wieku)⁴⁸.

W diecezji rzeszowskiej wstawiennictwu Świętego Michała Archanioła dedykowano parafie w Binarowej, Cieklinie, Małej, Nockowej, Ropczycach, Rzeszowie, Smerekowcu, Stykowie.

⁴⁷ Parafia w Stobiernej, pomimo, że została erygowana w 1789 roku i nosi obecnie patrocinium Niepokalanego Serca NMP, pierwotnie nosiła wezwanie Podwyższenia Krzyża Świętego. Otrzymała je podczas konsekracji drewnianego kościoła w 1847 roku. Po spaleniu tej świątyni w 1890 roku, wybudowano murowany kościół, który konsekrował bp przemyski Józef Sebastian Pelczar w 1899 roku pod wezwaniem Niepokalanego Serca Maryi. Jest to pierwsza parafia na terenie obecnej diecezji rzeszowskiej, która otrzymała takie patrocinium.

⁴⁸ H. Fros, F. Sowa, *Twoje imię*, s. 416; H. Hoever, *Żywoty świętych Pańskich*, Olsztyn 1983, s. 353.

Patrocinia hagiograficzne

Najliczniejszą grupę patrociniów stanowią wezwania świętych. Spośród wszystkich świętyń z terenu diecezji niemal połowa dedykowana jest świętym i błogosławionym. Prezentowany w artykule typ wezwań świętych Pańskich podzielony został na dwie grupy: na patrocinia świętych Kościoła Powszechnego oraz na wezwania świętych polskich.

Tab. 6. Rodzaje wezwań świętych Kościoła Powszechnego

L.p.	Wezwanie	Liczba świętyń
1	Św. Józef	9
2	Św. Jan Chrzciciel	6
3	Św. Anna	6
4	Św. Mikołaj	6
5	Św. Bartłomiej	4
6	Św. Katarzyna	4
7	Św. Antoni Padewski	3
8	Św. Andrzej Apostoł	2
9	Wszyscy Święci	2
10	Św. Maria Magdalena	2
11	Św. Juda Tadeusz	2
12	Św. Wawrzyniec	2
13	ŚŚ. Apostołowie Piotr i Paweł	3
14	Św. Dorota	1
15	Św. Teresa od Dzieciątka Jezus	1
16	ŚŚ. Kosma i Damian	1
17	Św. Marcin	1
18	Św. Klemens Papież	1
19	Św. Barbara	1
20	Św. Hubert	1
21	Św. Onufry	1
22	Św. Józef Kalasancjusz	1
23	Św. Roch	1
24	Św. Łukasz Ewangelista	1
25	Św. Franciszek z Asyżu	1
26	Św. Jakub Starszy Apostoł	1
27	Św. Krzysztof	1
28	Św. Urszula	1
	Razem	66

Najczęściej obieranym patronem był św. Józef⁴⁹. Należy odnotować, iż przywoływany jest także z różnymi określeniami: Oblubieniec NMP, Rze-

⁴⁹ Zob. W. Rozykowski, *Święty Józef jako patron parafii i kościołów parafialnych w Polsce*, „Kaliskie Studia Teologiczne” 2(2003), s. 81-95.

mieślnik, Robotnik. Pierwsze parafie pod jego patronatem pochodzą z XIV wieku. Ostatnia dedykowana mu parafia została erygowana w 2006 roku.

Do świętych Kościoła powszechnego, których liczne patrocinia odnajdujemy w diecezji rzeszowskiej, należy św. Jan Chrzciciel. W jednym wypadku patronuje parafii w tajemnicy swego narodzenia. Wezwanie to na omawianym terenie było nadawane od XIV do XX wieku.

Taka sama ilość kościołów dedykowana jest św. Annie⁵⁰ i św. Mikołajowi. Dotyczy to świątyń z metryką średniowieczną. Zaledwie w kilku przypadkach wezwania takie nadano współcześnie.

Do tego typu wezwań zaliczono także śś. Kosmę i Damiana oraz śś. Piotra i Pawła. Z reguły święci ci występują razem, stąd patrocinia te często traktuje się jako jedno.

Ciekawym jest również fakt, że więcej jest wezwań występujących jeden raz (15), aniżeli tych, które pojawiają się dwa lub więcej razy (13). Popularnością nie cieszyli się także na omawianym terenie Ojcowie Kościoła. Częściej również przywoływano jako patronów mężczyzn (20), niż kobiety (7). Dwukrotnie też odnotowano występowanie wezwania Wszystkich Świętych.

Tab. 7. Szczegółowy wykaz parafii dedykowanych Świętym Kościoła Powszechnego

L.p.	Parafia	Wezwanie
1	Biecz	Św. Anna
2	Bratkowice	Św. Jan Chrzciciel
3	Brzeziny	Św. Mikołaj
4	Brzyska	Św. Maria Magdalena
5	Bystrzyca	Św. Franciszek z Asyżu
6	Dąbrówka-Gamrat	Św. Juda Tadeusz
7	Dębowiec	Św. Bartłomiej Apostoł
8	Glinik Polski	Św. Józef Robotnik
9	Gładyszów	Narodzenie św. Jana Chrzciciela
10	Głogów-Niwa	Św. Józef
11	Godowa	Św. Krzysztof
12	Gogołów	Św. Katarzyna
13	Góra Ropczycka	Św. Jakub Starszy Apostoł
14	Gwoźnica Górna	Św. Antoni Padewski
15	Harkłowa	Św. Dorota
16	Jasło	Św. Antoni Padewski
17	Kobyłanka	Św. Jan Chrzciciel
18	Kolbuszowa	Wszyscy Święci
19	Kołaczyce	Św. Anna
20	Kupno	Św. Jan Chrzciciel

⁵⁰ Por. W. Rozynekowski, *Święta Anna*, s. 489-499.

21	Lubenia	Św. Urszula
22	Lubla	Św. Mikołaj
23	Łączki Kucharskie	Św. Bartłomiej Apostoł
24	Łąka	Św. Onufry
25	Łężyny	Św. Mikołaj
26	Łukawiec Dolny	ŚŚ. Piotr i Paweł
27	Maława	Św. Wawrzyniec
28	Męcina Wielka	ŚŚ. Kosma i Damian
29	Mrowla	Św. Łukasz Ewangelista
30	Nienadówka	Św. Bartłomiej Apostoł
31	Niewodna	Św. Anna
32	Niwiska	Św. Mikołaj
33	Nowy Żmigród	ŚŚ. Apostołowie Piotr i Paweł
34	Połomia	Św. Mikołaj
35	Przedbórz	Św. Józef Rzemieślnik
36	Przewrotne	Św. Antoni Padewski
37	Pstrągowa	Św. Józef Robotnik
38	Pstrągówka	Św. Jan Chrzciciel
39	Ropczyce	Św. Anna
40	Ropczyce	Św. Barbara
41	Rożnowice	Św. Andrzej Apostoł
42	Rudna Wielka	Św. Teresa od Dzieciątka Jezus
43	Rzeszów	Św. Hubert
44	Rzeszów	Św. Juda Tadeusz
45	Rzeszów-Pijarzy	Św. Józef Kalasancjusz
46	Rzeszów-Przybyszówka	Św. Mikołaj
47	Rzeszów-Słocina	Św. Roch
48	Rzeszów-Staromieście	Św. Józef
49	Rzeszów-Zwiężczyca	Św. Józef
50	Samokłeski	Św. Maria Magdalena
51	Sękowa	Św. Józef Oblubieniec NMP
52	Siedliska k. Rzeszowa	Św. Józef
53	Skalnik	Św. Klemens Papież
54	Sławęcín	Św. Katarzyna
55	Sokołów Małopolski	Św. Jan Chrzciciel
56	Stary Żmigród	Św. Katarzyna
57	Szebnie	Św. Marcin
58	Święcany	Św. Anna
59	Trzęsówka	Św. Anna
60	Tyczyn	Św. Katarzyna
61	Warzyce	Św. Wawrzyniec
62	Wójtowa	Św. Bartłomiej
63	Wysoka Strzyżowska	Św. Józef
64	Zabierzów	Wszyscy Święci
65	Zagorzyce	ŚŚ. Apostołowie Piotr i Paweł

66	Załęże k. Jasła	Św. Jan Chrzciciel
67	Zgłobień	Św. Andrzej Apostoł

Polscy święci występują o połowę rzadziej.

Tab. 8. Rodzaje wezwań świętych i błogosławionych polskich

L.p.	Wezwanie	Liczba świątyń
1	Św. Maksymilian Kolbe	10
2	Św. Stanisław Biskup	6
3	Św. Jadwiga Królowa	3
4	Św. Urszula Ledóchowska	2
5	Św. Andrzej Bobola	2
6	Św. Jacek	2
7	Św. Józef Sebastian Pelczar	2
8	Św. Brat Albert	1
9	Św. Faustyna	1
10	Św. Jan Kanty	1
11	Św. Kazimierz	1
12	Św. Stanisław Kostka	1
13	Św. Wojciech	1
14	Bł. Karolina	1
15	Bł. Władysław Findysz	1
	Razem	35

Spośród świętych i błogosławionych polskich najliczniej występuje wezwanie św. Maksymiliana Marii Kolbego. Na drugim miejscu plasują się kościoły z patrocinium św. Stanisława Biskupa⁵¹. Odnosi się ono przede wszystkim do parafii powstałych w XIII-XVII wieku. Później zostało przywołane tylko raz, w XX wieku. Po wyniesieniu przez Jana Pawła II do chwały ołtarzy św. Jadwigi Królowej kilkakrotnie zastosowano także jej wezwanie.

Jeśli chodzi o patronów diecezji – św. Józefa Sebastiana Pelczara i bł. Karolinę Kózkę – to ich patrocinium przywołano odpowiednio dwa i jeden raz. W 2012 roku pojawiło się także wezwanie bł. Władysława Findysza – pierwszego błogosławionego męczennika okresu komunizmu pochodzącego z terenu obecnej diecezji rzeszowskiej (wówczas przemyskiej).

Partocinia złożone

Pewną trudność w zaklasyfikowaniu patrocinium dostarczają parafie z podwójnym wezwaniem, w grupie których znajduje się także wezwanie św. Andrzeja Apostoła połączone z patrocinium Narodzenia

⁵¹ Por. W. Rozyńkowski, *Św. Stanisław BM*, s. 369-376.

NMP⁵². Często drugie wezwanie nie jest oficjalnie używane, pomimo faktu, że zostało zatwierdzone. Stąd też uwzględniono tylko podwójne wezwania, które znajdują się w *Schematyzmie Diecezji Rzeszowskiej*. Bywa również tak, że parafia posiada drugiego patrona, jednak nie znajduje to oficjalnego potwierdzenia w dokumentach⁵³.

Pełny zestaw kościołów posiadających więcej niż jedno wezwanie prezentuje tabela:

Tab. 9. Wykaz parafii o złożonym wezwaniu

L.p.	Parafia	Wezwanie
1	Grodzisko Strzyżowskie	Niepokalane Serce NMP i Św. Stanisław Kostka
2	Jaśło	Najświętsze Serce Pana Jezusa i Niepokalane Serce NMP
3	Lutoryż	Matka Boża Częstochowska i Św. Józef
4	Łączki Jagiellońskie	Św. Andrzej Apostoł i Narodzenie NMP
5	Łowisko	Św. Ignacy Antiocheński i Św. Maksymilian Kolbe
6	Mogielnica	Podwyższenie Krzyża Świętego i NMP Matka Kościoła
7	Poreby Dymarskie	ŚŚ. Stanisław i Wojciech
8	Rzeszów	Boże Ciało i Matka Boża z Lourdes*
9	Rzeszów-Fara	ŚŚ. Wojciech i Stanisław
10	Rzeszów-Załęże	Matka Boża Nieustającej Pomocy i św. Florian
11	Skołyszyn	Św. Józef i ŚŚ. Piotr i Paweł
12	Strzyżów	Niepokalane Poczęcie NMP i Boże Ciało
13	Trzciana	Św. Wawrzyniec i Matka Boża Nieustającej Pomocy
14	Trzcinica	Przemienienie Pańskie i św. Dorota
15	Trzebowniko	Św. Wojciech i Niepokalane Poczęcie NMP
16	Wola Rafałowska	Święta Trójca i Podwyższenie Krzyża Świętego

* Parafia pw. Bożego Ciała i Matki Bożej z Lourdes w Rzeszowie pierwsze wezwanie otrzymała podczas erekcji parafii w 1982 roku. O nadanie drugiego zwrócono się z prośbą do biskupa nowej diecezji rzeszowskiej 11 grudnia 1992 roku. Wówczas bp

⁵² Wezwanie złożone kościoła w Łączkach Jagiellońskich związane jest z kultem obrazu Matki Bożej, znajdującej się w tym kościele, niegdyś słynnym sanktuarium maryjnym i miejscem licznych pielgrzymek krajowych i zagranicznych. Parafia ta erygowana została pw. św. Andrzeja. A. Motyka, *Sanktuarium Matki Kościoła w Łączkach Jagiellońskich*, w: *Sanktuaria diecezji rzeszowskiej*, tekst: A. Motyka, Rzeszów 2010, s. 98; A. Bata, *Historia wsi i parafii Łączki Jagiellońskie*, Wojkówka 2012; M. Nabożny, [Recenzja] Artur Bata, *Historia wsi i parafii Łączki Jagiellońskie*, Wojkówka 2012, „Zwiastowanie” 4(2012), s. 179-182.

⁵³ Taka sytuacja dotyczy chociażby parafii w Trzebowniku. Ekspozytura w Trzebowniku utworzona została 12 października 1945, natomiast 13 lutego 1952 parafia. Kościół poświęcił bp Wojciech Tomaka 14 października 1945 pod wezwaniem św. Wojciecha BM, konsekrował pod tym samym wezwaniem 9 listopada 1952 (w ołtarzu umieścił relikwie św. Wojciecha i Stanisława BM). W *Schematyzmie* z 1952 (pierwszy powojenny) jest mowa o 2 odpustach (na św. Wojciecha i Niepokalane Poczęcie NMP), jednak nie o dwóch wezwaniach. Informacja ks. dra Henryka Borcza, dyrektora Archiwum Archidiecezjalnego w Przemyślu, z dnia 30 stycznia 2012 roku.

Kazimierz Górny zezwolił na drugi tytuł i obchodzenie 11 lutego związanego z nim odpustu parafialnego. T. Skamel, *Dzieje parafii Bożego Ciała i Matki Bożej z Lourdes w Rzeszowie (1980-2010)*, Rzeszów 2010, s. 66-69.

Odnosnie do tych wezwań zauważalna jest tendencja łączenia następujących patrocinów: maryjnych z hagiograficznymi (6), chrystologicznych z maryjnymi (4), hagiograficznych (4), chrystologicznego z hagiograficznym (1), trynitarnego z chrystologicznym (1).

Zastanawiającym jest również fakt, iż niegdyś istniejące wezwania złożone aktualnie już nie występują. Dotyczy to następujących parafii:

Tab. 10. Patrocinia złożone zanotowane w diecezji krakowskiej końcem XVI wieku⁵⁴

L.p.	Parafia	Patrocinium
1	Biecz	Boże Ciało, ŚŚ. Piotr i Paweł
2	Bieździedza	Trójca Święta i Św. Małgorzata
3	Jasło	Wniebowzięcie NMP i Wszyscy Święci
4	Sędziszów	Narodzenie NMP i Św. Stanisław

Patrocinia parafii utworzonych po 1992 roku

Zasadnym wydaje się również osobne zestawienie patrocinów nadanych po utworzeniu diecezji rzeszowskiej. Jak już zaznaczono, w latach 1992-2012 do istnienia powołano 39 nowych parafii⁵⁵. Spis podano według dat ich erygowania⁵⁶.

Tab. 11. Patrocinia parafii utworzonych w latach 1992-2012

L.p.	Parafia	Patrocinium
1	Terliczka	Matka Boża Fatimska
2	Pagorzyna	Najświętsze Serce Pana Jezusa
3	Kolbuszowa Górna	Matka Boża Wspomożenie Wiernych
4	Rzeszów	Św. Józef Sebastian Pelczar
5	Błędowa Zgłobieńska	Św. Wojciech
6	Rzeszów	Bł. Karolina
7	Jasło	Matka Boża Częstochowska
8	Kolbuszowa	Św. Brat Albert
9	Olchowa	Matka Boża Fatimska
10	Folusz	Najświętsze Serce Pana Jezusa
11	Gorlice	Św. Jadwiga Królowa

⁵⁴ D. Szymański, *Wezwania kościołów parafialnych*, s. 112-113.

⁵⁵ A. Motyka, *Dwudziestolecie diecezji rzeszowskiej*, „Zwiastowanie” 21(2012), nr 2, s. 94-97.

⁵⁶ Tamże, s. 95-96.

12	Kielnarowa	Wniebowstąpienie Pańskie
13	Ropczyce	Św. Barbara
14	Ropczyce	Św. Urszula Ledóchowska
15	Biecz	Św. Anna
16	Palikówka	Miłosierdzie Boże
17	Zawada Osiecka	Miłosierdzie Boże
18	Łukawiec Dolny	ŚŚ. Piotr i Paweł
19	Ropczyce	Św. Rodzina
20	Kawęczyn	Podwyższenie Krzyża Świętego
21	Przybówka	Św. Kazimierz
22	Faliszówka	Dobry Pasterz
23	Jabłonica	Matka Boża Królowa Polski
24	Styków	Św. Michał Archanioł
25	Strzyżów	Św. Józef Sebastian Pelczar
26	Kłęczany	Matka Boża Saletyńska
27	Lisów	Matka Boża Królowa Polski
28	Głogów Małopolski	Św. Józef
29	Rzeszów	Św. Jadwiga Królowa
30	Sowina	Matka Boża Nieustającej Pomocy
31	Rzeszów	Matka Boża Częstochowska
32	Zagorzycze Dolne	Niepokalane Serce NMP
33	Zarębki	NMP Matka Kościoła
34	Rogoźnica	Św. Maksymilian Maria Kolbe
35	Jawornik Niebylecki	Matka Boża Wspomożenie Wiernych
36	Kamień Podlesie	Matka Boża Częstochowska
37	Kielanówka	Św. Urszula Ledóchowska
38	Sędziszów Małopolski	Miłosierdzie Boże
39	Rzeszów	Bł. Władysław Findysz

Spośród patrociniów najczęściej wybierano hagiograficzne (16). Dwukrotnie przywoływano św. Józefa Sebastiana Pelczara i św. Urszulę Ledóchowską. Parafii dedykowanych Matce Bożej było 13: trzykrotnie występuje wezwanie Matki Bożej Częstochowskiej, dwukrotnie Matki Bożej Fatimskiej, Matki Bożej Wspomożenia Wiernych i Matki Bożej Królowej Polski. Wśród chrystologicznych można znaleźć 6. Dwa razy użyto patrocinium Najświętszego Serca Pana Jezusa. Pozostałe występują jeden raz. Patrociniów trynitarnych odnotowano 3. Wszystkie przywołują Miłosierdzie Boże. Najrzadsze były wezwania anielskie. We wspomnianym okresie jeden raz przywołano św. Michała Archanioła.

Patrocinia kościołów, kaplic filialnych i domowych

Znaczne zróżnicowanie patrociniów występuje w przypadku kościołów, kaplic filialnych i domowych oraz innych świątyń, nie będących

parafialnymi. Ich wezwania zależą w dużym stopniu od charakteru miejsca, spełnianej funkcji oraz użytkujących je zgromadzeń zakonnych lub grup ludzi. Zagadnienie to wymaga osobnego opracowania. Odnotować jednak należy, że spośród tych wezwań możemy wyróżnić 13 trynitarnych, 21 chrystologicznych, 49 maryjnych, 5 anielskich, 62 hagiograficzne (w tym 36 Kościoła Powszechnego i 26 świętych polskich), 4 złożone. W liczbie tej 7 obiektów nie posiada wezwania lub nie zostało ono podane⁵⁷.

* * *

Zestawiony i wstępnie uporządkowany w artykule materiał nie pozwala na daleko idące wnioski odnośnie do obecnej diecezji rzeszowskiej, która jest spadkobierczynią tradycji diecezji przemyskiej i tarnowskiej, a te z kolei diecezji krakowskiej. Wskazuje on jedynie na rodzaje wezwań i ich liczebność w kontekście wezwania św. Andrzeja Apostoła. Niniejsze opracowanie może stanowić wstępny etap do dalszych badań, których możliwości zarysowano na początku.

Patrocinium of the parish of Zgłobień in the context of parish church dedications of the Diocese of Rzeszów

Patrocinia, in other words, dedicating churches, chapels, altars, cities and institutions to the saints. Dedicating churches to the saints is one of the most ancient forms of patronage of the saints, which is reflected in the period of early Christianity when churches were built on the graves of the martyrs, or in places where their relics were worshiped. Patrocinia of the churches associated with the relics inserted in the altar appeared in the fourth century, and that practice became common from the seventh century.

Historians have been interested in this issue since the late nineteenth and early twentieth century. It has been noted that the analysis of patrocinium can allow for better knowledge and understanding of the manifestations of religious and social life.

The research area for this article covers the Diocese of Rzeszów created by the Bull "Totus Tuus Poloniae Populus" issued by John Paul II on 25 March 1992. The author studied the current parish network of the Diocese of Rzeszów, which comprises 241 parishes, organized into 25 deaneries.

According to the official data, 100 out of 10100 parishes in Poland, are dedicated to St. Andrew the Apostle. It should be added that 9 of these

⁵⁷ Pełne zestawienie zostało podane w: M. Nabożny, *Patrocinia kościołów parafialnych i parafii diecezji rzeszowskiej*, s. 224-259.

dedications are complex. As for the Diocese of Rzeszów, there are 242 churches (including 241 parishes and 1 rectoral). St. Andrew the Apostle is the patron of three churches and parishes (Zgłobień, Rożnowice, Łączki Jagiellońskie). In one case the dedication is complex (Łączki Jagiellońskie).

In order to present the context of the patronage of St. Andrew the Apostle, the article presents other types of patronage; the division which was adopted here is based on the criterion of the subject of worship, and five basic types were taken into account: Trinitarian, Christological, Marian, angelic, hagiographical. The cases where churches were dedicated to two patrons were classified separately.